

Bir Araştırma Deseni Olarak Fenomenoloji ¹

Hacer YALÇIN ²

Başvuru Tarihi: 08.11.2022

Kabul Tarihi: 27.12.2022

Makale Türü: Araştırma Makalesi

"Dünyanızı, gözleriniz ve mümkün olduğunca deneyimleriniz aracılığıyla anlamak istiyorum. Birlikte deneyimlerinizi tam olarak arayabilir ve onları anlayabiliriz." (Bate ve Robert, 2007, s. 37).

Öz

Sosyal bilimlerde giderek yaygınlık kazanan nitel araştırma, katılımcıların merak ettiği bilgileri keşfetmesini sağlayan, olayların ve alguların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ele alan, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, araştırma süreci izlenerek yapılan bir araştırma yöntemidir. Nitel bir araştırma yaparken araştırmacıların takip edeceği ve faydalanacağı bir çerçeve sunabilmek için nitel yöntemde anlatı, etnografi, kuram oluşturma, vaka incelemesi ve fenomenoloji olmak üzere beş farklı araştırma deseni kullanılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenoloji desenini ayrıntılı bir şekilde incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilimlerde Yöntem, Nitel Araştırma Yöntemi, Fenomenoloji, Fenomenoloji Türleri, Fenomenolojik Araştırma Süreci

Atıf: Yalçın, H. (2022). Bir araştırma deseni olarak fenomenoloji. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 213-232.

¹ Bu çalışma etik kurul izin belgesi gerektirmemektedir.

² Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Bireysel ve Toplumsal Psikoloji Bölümü Doktora Öğrencisi, hacerylcn@yandex.com, ORCID: 0000-0002-3537-1173

Phenomenology As A Research Pattern

Hacer YALÇIN³

Submitted by: 08.11.2022

Accepted by: 27.12.2022

Article Type: Research Article

Abstract

Qualitative research, which has become increasingly widespread in social sciences, is a research method that enables participants to discover the information they are curious about, deals with perceptions and events in a realistic and holistic way in the natural environment, uses qualitative data collection techniques such as interview and document analysis, and follows the research process. In order to provide a framework that researchers will follow and benefit from while conducting a qualitative research, five different research designs are used in the qualitative method, s. narrative, ethnography, theory building, case study and phenomenology. The aim of this study is to examine in detail the phenomenology design, which is one of the qualitative research designs.

Keywords: *Method in Social Sciences, Qualitative Research Method, Phenomenology, Types of Phenomenology, Phenomenological Research Process*

³ Ph.D Candidate, Afyon Kocatepe University Faculty of Sciences and Literature Department of Sociology, hacerylc@yandex.com, ORCID: 0000-0002-3537-1173

Giriş

Nitel araştırma yöntemi; araştırmaya katılan kişilerin bakış açısını öne çıkartan, araştırmacının keşfetmesini ve yorumlamasını öngören, anlam ve anlamaya yönelik bir süreci izleyen, nitel veri toplama teknikleri (gözlem, görüşme ve doküman analizi vb.) kullanılarak yapılan bir yöntemdir. Nitel araştırma yönteminin amacı, yüzeyin altında bulunanları derinlemesine bir araştırma ile ortaya çıkarmaktır. Sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan bu yöntemin beş farklı deseni bulunmaktadır.

Bu desenler; anlatı, etnografi, kuram oluşturma, durum çalışması ve fenomenolojidir. (Creswell, 2017, s. 187). Bu çalışmanın amacı, nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenolojiyi detaylı bir şekilde ele almaktır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle fenomenolojinin tanımı ve tarihçesi, bir araştırma deseni olarak fenomenolojinin ne olduğu, fenomenolojinin amacı, fenomenolojinin temel özellikleri, fenomenolojik araştırmalarda takip edilen aşamalar, bu desende karşılaşılan zorlukların neler olduğu, fenomenolojik araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve etik ele alınacaktır. Son olarak da Türkiye’de fenomenoloji deseni kullanılarak yapılan örnek çalışmalar literatür taraması yapılarak incelenecektir.

Fenomenolojinin Tanımı ve Temelleri

Fenomenoloji; kökü itibarıyla fenomen kelimesinden gelmektedir. Fenomen (phenomenon) Yunanca’da görünüm anlamına gelen bir terimdir (Bal, 2013, s. 27). Husserl fenomen kavramını “görünen ile görünen şey arasındaki özsel bir bağlantı nedeniyle çift anlamlı” olarak tanımlar (Husserl, 2003, s. 42-43). Fenomen kelimesinin iki anlamı vardır. Birinci anlamı, dış dünyanın gerçekte var olduğu ve bu dünyanın duyularımızla hissettiğimiz özellikle de gözlerimizle algılayabildiğimiz bir şey olduğudur. İkinci anlamı ise, henüz izah edemediğimiz veya anlayamadığımız sıra dışı bir şey olduğudur. Bu anlama göre insanlar duyuları aracılığıyla bağımsız bir gerçekliğe sahip olmayan fiziki dünyayı anlayacak ve yorumlarıyla yeniden yaratacaklardır (Slattery, 2012, s. 232). Slattery’in de belirttiği gibi fenomenoloji, belli bir fenomenden etkilenen ve etkisi olmayanlarında bağımsız olarak tanımlaması sonucu elde edilen ortak bir kabuldür. Fenomenoloji, “*Birey ve onun bilinçli deneyimleriyle başlayan ve daha önceden var olan kabuller, ön yargılar ve felsefi dogmalardan kaçınmaya çalışan bir yöntemdir. Fenomenoloji olayları (görünümleri) toplumsal aktörler tarafından ‘doğrudan doğruya’ algılandığı şekilde inceler*” (The Encyclopedia of Sociology, aktaran Wallace ve Wolf, 2004, s. 297).

Fenomenoloji, öğrenmiş olduğumuz sanıları sorgulamadan kabul etmemizi istemektedir. Bunun yanı sıra dünyaya farklı bakışımızı ve dünyada bulunuşumuzun asıl nedenini sorgulamamızı sağlamaktadır. Konuyla ilgili olarak Wallace ve Wolf (2004, s. 297) şu örneği vermektedir. Örneğin kitap okurken birisi okuduğunuz nesnenin size nasıl görüldüğünü sorduğunda, siz bu sorunun saçma olduğunu düşünüp cevabı herkesin bildiğini belirteceksinizdir. Biz bu kitap düşüncesine, fenomenologların ifade ettiği gibi, “*dünya içerisinde nasıl bulunacağımızı*” sosyalleşerek öğreniriz. Size bu soruyu soran kimsenin uzaydan geldiğini öğrenince bu soruyu ciddiye alıp, kitap terimini anlatmaya başlayacaksınız. Bu bakış açısı da bize bu örnekte anlatılmak isteneni yani kısacası, yabancı bir ülkeden ya da uzaydan gelen bir ziyaretçi rolünü almamızı ister. Bazı kaynaklarda bu bakış açısı turist bakış açısı (bkz. Urry, 2009) olarak da ifade edilmiştir. Turist bakış açısında birey yabancı bir ülkeye gitmiş gibi hareket eder, orada bulunan her şey ona yabancı olduğu için her şeyi sorgular ve anlamaya çalışır. Fenomenologlarında ele aldıkları olguya bu bakış açısı gibi bakması istenmektedir.

Fenomenoloji teriminin anlamı incelendiğinde farklı tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Fenomenolojiyi açıklayan bu tanımlamalara baktığımızda; Husserl’e göre fenomenoloji bir felsefedir (Patton, 2014, s. 104). Husserl, fenomenolojiyi refleksiyon olarak belirtir. Yaşantı refleksiyonu olarak tanımladığı fenomenolojiyi, “*algıya uygun olarak kavranan şey, yalnızca var olan ve algılayan bakışın içinde süren bir şey olarak değil, daha önce, bu bakış kendisine çevrilmeden önce, var olan bir şey, bilincin durmadan akıp giden intensiyonel bir yaşama olduğunu açığa çıkarmak*” olarak tanımlar (Husserl, 1973, s. 142). Lincoln’a göre ise bir araştırma

paradigması, Harper'e göre ise sosyal bilim analitik bakış açısı ya da yönelimidir. Moustakas fenomenolojiyi araştırma yöntemleri çerçevesi olarak tanımlarken, Creswell ise fenomenolojiyi temel bir gelenek olarak belirtmiştir (Patton, 2014, s. 104).

Fenomenolojinin temellerini araştırıldığında; fenomenolojiyi ilk başlatan kişinin Franz Brentano⁴ olduğu fakat asıl kurucusu ve temsilcisi olarak ilk akla gelen ismin Edmund Husserl⁵ olduğu görülmektedir (Husserl, 2003, s.7). Husserl fenomenoloji yöntemini birbiriyle kesişen olgu-öz ve real-irreal iki temel ayırmadan yola çıkarak açıklamıştır. Husserl'e göre fenomenoloji ne olgularla ne de gerçeklikle ilgilenir. Ona göre bir olguyu kendisi yapan öze ulaşabilmek için öncelikle "doğal bir tavır almanın genel savları"nın (ayraç içine alınması) bir kenara bırakılması gerektiği üzerinde durmuştur (Husserl, 2003, s. 18-19). Parantez içine alma Husserl'inde ifade ettiği gibi bir yana bırakma anlamındadır. Husserl, bizim dışımızdaki gerçekliğe ilişkin söylediklerimizi ayraç içine alarak öze ulaşacağımızı belirtmiştir (Sarsmaz, 2018, s. 81-82). Husserl, ele aldığımız olguları olduğu gibi görmek için kişilerin kendi önyargılarından uzaklaşması gerektiğini, önyargılarından uzaklaşan kişilerinde asıl gerçekliğe ulaşacağını açıklamıştır. Husserl bu gerçekliği öz kelimesiyle tanımlamıştır.

Felsefenin özel bir alanının var olduğunu ileri süren Husserl, sadece ileri sürmekle de kalmayıp araştırmalarıyla da göstermiştir. Husserl felsefenin kendine has bir alan olduğunu "*Var olan felsefelerden ya da onların eleştirisinden değil, fenomenlerden hareket etmeli, fenomenlere, şeylere dönmeli*" ifadesiyle açıklamıştır (Husserl, 1995, s. 11-12). Husserl'in "şeylere dönelim" çağrısı en iyi bilinen sloganlarından biridir. Bu sloganla özellikle sosyologların bir olay ve olguyu ele alırken, toplum tarafından benimsetilmeye çalışılan düşünce ve kültürü sorgulaması, kendi ön yargılarından uzak durması gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre şeylerin bize öğretildiği gibi olduklarını sorgulamadan hemen kabul etmemiz doğru değildir. Öğretilmiş bilgilerimizi yeniden sorgulamamız gerekmektedir (Bottomore ve Nisbet, 1997, s. 499).

Fenomenolojinin bu sorgulama düşüncesi, sosyolojik ortama yeniden girmesini sağlamıştır. Husserl'in öğrencisi olan, Schutz⁶ da bu sorgulama düşüncesinden yola çıkarak fenomenolojik yöntemin sosyolojide uygulanabilirliğini ifade ederek fenomenolojik sosyolojinin öncüsü olmuştur (Sarıkçıoğlu, aktaran Özalp ve Ergen, 2017, s. 205). Schutz'un fenomenolojik sosyolojinin öncüsü olarak anılmasında çalışmalarının, felsefi yönünü artırmak için Husserl'in fenomenolojisine başvurmuş olmasının etkisi vardır (Sofuoğlu, 2009, s. 231). Schutz'un ilk önemli eseri toplumun incelenmesinde özgün bir fenomenolojik yaklaşım getirme iddiasıyla kaleme aldığı "*Toplumsal Dünyanın Fenomenolojisi*" adlı eseridir (Swingewood, 2010, s. 289). Schutz bu eserinde toplumsal dünyayı, yaşam dünyası ve günlük yaşam olarak iki boyutta ele almış ve bunlar üzerinde odaklanmıştır. İnsanların bu dünya içinde toplumsal gerçekliği yarattığını ve kendilerinden önce gelenlerin yaratmış oldukları önceden var olan toplumsal ve kültürel yapılar tarafından da sınırlandırıldığını ifade etmiştir (Ritzer ve Stepnisky, 2014, s. 219). Husserl, insanın yaşantı dünyasının özüne ulaşmak ve onu görünür kılmak için çabalamıştır. Schutz ise Husserl'in bu düşüncelerini çalışmalarında kullanmış ve sosyal dünyamızda bizleri bir arada tutan şeylerin nasıl tuttuğunu incelemiştir (Slattery, 2012, s. 233). Yukarıda felsefi kökenleri olan fenomenolojinin tanımına ve tarihçesine kısaca yer verilmiştir. Bir sonraki başlıkta ise nitel araştırma desenlerinden biri olarak fenomenoloji ele alınacaktır.

⁴ Franz Brentano, (1838-1917), Alman filozof. Münih üniversitesine girmiş sırasıyla Würzburg, Berlin ve Viyana üniversitelerinde aralarında pek çok ünlü ismin bulunduğu kişilere ders vermiştir. Matematik, şiir, felsefe ve teoloji üzerine çalışmıştır (Tarhan, 2014, s. 15-19).

⁵ Edmund Husserl, (1859- 1938), Prossnitz'de doğmuştur. Husserl fizik, matematik ve astronomiye ilgi alanı olmuş daha sonra felsefeyle ilgilenmeye başlamıştır. 1916 yılına kadar Göttingen'de çalışan Husserl daha sonra Freiburg üniversitesinde çalışmaya başlamıştır. En önemli eserleri arasında Mantıksal Araştırmalar, Saf Bir Fenomenoloji ve Fenomenolojik Felsefeye İlişkin Düşünceler ve Avrupa Birliğinin Krizi ve Felsefe sayılabilir (Husserl, 2003, s. 9-10).

⁶ Alfred Schutz, (1899-1950), Nazilerden kaçmak üzere 1939'da Almanya'dan ayrılan toplumsal bir felsefecidir. 1952'de sosyoloji ve felsefe profesörü olmuş, 1959'da ölümüne kadar New School'da ders vermeye devam etmiştir. Edmund Husserl'in fenomenolojik felsefesini sosyolojiye dahil etmiştir. Mead ve Weber'in düşüncelerinden de etkilenmiştir (Wallace ve Wolf, 2004, s. 298-299).

Bir Araştırma Deseni Olarak Fenomenoloji

Fenomenoloji deseni, felsefe ve psikolojiden gelen bir araştırma tasarımıdır. Bu çalışmada araştırmacı, bir fenomen hakkında bireylerin yaşadığı ortak deneyimleri çözümlenmeye çalışır. Az sayıda kişinin deneyimleri ile yapılan bu çalışmada araştırmacı elde ettiği veriler sayesinde araştırmada ulaşmak istediği öze ulaşmış olur (Giorgi, aktaran Creswell, 2014, s. 42). Merriam'de fenomenolojiyi felsefe olmasının yanı sıra nitel bir araştırma deseni olarak tanımlamıştır. Ona göre bütün nitel araştırmalar fenomenolojinin felsefesinden ve insan deneyimlerine olan vurgusundan yararlıdır da fenomenolojinin kendine özgü belirli ilkeleri, yöntemsel yaklaşımı ve kullandığı araçları olan bir araştırma desendir (Merriam, 2013, 24-26). Fenomenoloji deseni bir başka tanımlamaya göre; birkaç kişinin bir fenomen veya belli bir kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamını ortaya çıkaran bir desendir. Bu desende amaç, belli bir olguyu (fenomeni) derinlemesine yaşayan kişilerin deneyimlerinin özünü anlamaktır (Creswell, 2018, s. 77). Fenomenoloji, Manen'e (aktaran Patton, 2014, s.104) göre bir fenomenin gerçek doğasını araştırır.

Bir diğer tanımlamaya göre ise araştırmacı, fenomenolojik çalışmada insanların belirli bir olguya karşı verdiği çeşitli tepkileri veya algıları araştırır. Fenomenolojik çalışmada araştırmacıların tanımlamak istedikleri şey bir olgunun temel yapısıdır. Araştırmacılar bu çalışmada farklı insanlar tarafından tecrübe edilen olgularla ilgili birçok algıyı inceler ve bu algılamalar için ortak algıların ne olduğunu belirlemeye çalışır. Fenomenolojik çalışmanın temel belirleyici özelliği de bir deneyimin özünü ya da temel taşını bulmayı amaçlamış olmasıdır. Fenomenologlar genellikle insanların benzer deneyimleri ortak bir şekilde yorumladıklarını kabul ettikleri için bu ortaklıkları tanımlamayı ve anlamayı amaçlar (Fraenkel vd., 2012, s. 432).

Fenomenoloji deseninin amacı, gündelik hayatta karşımıza çıkan olay, deneyim, algı yada durumlar gibi yabancı olmadığımız veya anlamını tam anlamıyla bilmediğimiz farklı olguları araştırmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 69). Tezcan'a göre ise amacı, kategoriler aracılığıyla insanların nesnelere ve davranışları nasıl tanımladıklarını ortaya çıkarmaktır (Tezcan, 2013, s. 55). Fenomenolojik bakış açısının daha iyi anlaşılması için Lacoste tarafından verilen şu örneğe bakmamız faydalı olacaktır:

"Bir Hint köyünde görme özü olan 5 kişi, diğer köylülere "Bir fil nedir?" diye sorarlar. Onlara filin görünümünü tarif etmekten bıkmış olan köylüler, bir prensin 40 filiyle köyllerine uğramasından yararlanırlar ve 40 filden birini köllere tanıtır. Birincisi kuyruğunu tutar ve şu sonuca varır, "Fil bir iptir." İkincisi hortumu tutarak şöyle bir tepkide bulunur ve şu sonuca varır, "Hayır, fil bir borudur." Üçüncüsü hayvanın bögürüne dayanarak şöyle düzeltir, "Fil bir duvardır." Dördüncüsü hayvanın ayağını yakaladıktan sonra kesin olarak doğrular. "Fil, bir sütundur." Beşincisi hayvanın çevresinde bir tur attıktan sonra bakıcısına doğru dönerek ona şunu sorar, "Peki ama bu neye yarar?" Bakıcı; "Efendim sefere çıktığında veya törene gittiğinde fil kullanılır" diye cevap verir (Lacoste, aktaran Baş ve Akturan, 2008, s. 84).

Fenomenolojik çalışmada amaç Husserl'in de ifade ettiği gibi ele alınan olgunun özüne ulaşmaktır. Husserl öğrencilerinden "her olayda aslına ve özüne gitmesini" istemiştir (Husserl, 2012, s.14).Yukarıda Lacoste tarafından verilen örnekte olduğu gibi her bireyin fil hakkında "gerçek nedir?" sorusuna vermiş olduğu cevap her ne kadar anlamsız gözükse de fenomenolojide tek bir gerçek olmadığı ve bu gerçek de kişilere ve zamana göre değiştiği için tanımlamalar anlamsız değildir. Çünkü fenomenoloji açısından her bir görme engelli bireyin kendi deneyimleriyle elde ettikleri sonuçlar oldukça değerlidir. Bu nedenle elde edilen bütün sonuçların detaylı olarak incelenmesi gerekmektedir. Bu inceleme sonucunda araştırmacı ele aldığı fenomenle ilgili görüştüğü kişilerin bireysel deneyimleri sayesinde fenomenin özüne ulaşabilir.

Yukarıda ele alınan fenomenoloji, günlük deneyimlerimizin anlamı ve doğası hakkında derinlemesine bir anlayışın kazanılmasını amaçlayan bir araştırma desendir (Patton, 2014, s. 104-105). Fenomenoloji psikoloji, felsefe, sosyoloji ve birçok disiplinde kullanılır. Özellikle sosyal bilimcilerin yaygın olarak kullandığı fenomenolojinin tanımının, temellerinin, temel özelliklerinin, türünün, araştırmada takip edilen aşamaların araştırmacılar tarafından bilinmesi ve uygulanması sosyal bilim açısından önemlidir. Fenomonolojik bir araştırma yapacak olanlara bilimsel bir katkı sunması için fenomenoloji desenin tam anlamıyla bilinmesi gerekmektedir. Çalışmanın amacı doğrultusunda bir diğer başlıkta fenomenolojinin temel özelliklerine kısaca yer verilecektir.

Fenomenolojinin Temel Özellikleri

Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde bir araştırma deseni olarak fenomenolojinin kendine özgü ayırıcı temel bazı özelliklerinin olduğu görülmektedir. Bu özellikler Creswell'in (2018, s. 78-79) çalışmasından hareketle şu şekilde özetlenebilir.

- Fenomenolojide düşüncenin ifade edildiği bir kavrama veya araştırılacak bir fenomene vurgu yapılır. Örneğin; yaşlılık, suç, işsizlik, toplumsal uyum, akademide mobbing, kıskançlık, istismar, çeyiz, göç, çocuk gelin gibi.
- Fenomeni tüm yönleriyle deneyimlemiş bir grup birey ile yapılan bir araştırmadır. Creswell bu grup sayısını heterojen bir grup olan, 3-4 kişi ile 10-15 kişi arasında değiştiğini ifade etmiş olsa da bu sayının çalışmalara göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Örneğin, toplumsal uyum fenomeninin ele alındığı "*Denetimli Serbestlikten Yararlanan Kişilerin Toplumsal Uyum Süreçleri*" adlı tez çalışmasında Yalçın (2019, s. 104) 30 kişi ile görüşme yapmışken, kariyer engeli fenomenini ele alan "*Kadın Akademisyenlerin Kariyer Engeli ve İş Tatmini Deneyimleri Üzerine Fenomenolojik Bir Araştırma*" adlı çalışmasında Alas ise (2019, s. 55) 14 kişi ile görüşme yapmıştır.
- Fenomenolojik bir araştırma, keşfedici ya da tahmin edici değil, tanımlayıcıdır. Bu araştırmada olguların doğasını ve önemini ortaya çıkarmak için yaşanmış deneyimleri ele almak önemlidir. Örneğin akademide mobbingi inceleyen bir araştırmacı "mobbing" fenomenini deneyimlemiş kişilerle görüşme yapmalıdır. Bu fenomeni deneyimlemiş kişilerin ifadelerinden elde edilen sonuçlar sayesinde "mobbing" kavramını tanımlayabilir.
- Fenomenolojik araştırma insan olgusu üzerine odaklanmış, tümevarımsal bir yöntemle ilerleyen tanımlayıcı bir araştırma desendir. Fenomenolojik bir araştırmada Lacoste'un yukarıda verdiği fil örneği gibi öznel ifadelerden elde edilen bilgiler sonucunda kabul gören bir gerçekliğe, yani resmin bütününe ulaşılır.
- Fenomenolojik araştırmada genelleme yapmak gibi bir hedef söz konusu değildir. Genelleme olmaması nitel araştırmanın temel özelliklerinden biridir.
- Fenomenolojik araştırmada araştırmacının objektif olarak değerlendirme yapması gerekir. Örneğin mobbinge maruz kalan bir araştırmacı mobbing fenomenini ele aldığı anda, yaptığı derinlemesine görüşmelerde ve elde ettiği sonuçlarda tarafsız davranmalıdır. Fenomenolojik bir araştırmada araştırmacı, araştırmanın başlangıcından sonucuna kadar kendi ön yargı ve varsayımlarının farkında olmalı ve veri analizinde buna dikkat etmelidir.
- Fenomenolojik araştırmada tecrübe doğrudan ilk elden araştırılmakta yani ele alınan fenomenle ilgili tecrübe yaşamış ya da yaşayan kişilerle görüşme yapılmaktadır (Baş ve Akturan, 2008, s. 88-89). Örneğin *çocuk gelin* fenomenini ele alan bir araştırmacı, çalışmasının kapsamı doğrultusunda sadece çocuk gelin olan kişilerle görüşmelerini gerçekleştirmelidir.

- Fenomenolojik bir araştırmada, veri toplama süreci genellikle aynı fenomeni yaşayan kişilerle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeleri içerir. Bu her çalışmada geçerliliği olan bir durum değildir. Fenomenolojik araştırmalar gözlem, dökümanlar ve şiiir gibi çeşitli veri kaynaklarını da kapsayabilmektedir. Örneğin, fenomenolojik bir araştırma olan "*Denetimli Serbestlikten Yararlanan Kişilerin Toplumsal Uyum Süreçleri*" adlı tez çalışmasında Yalçın (2019, s. 113-114) veri toplama sürecinde denetimli serbestlikten yararlanan kişilerle derinlemesine yapılan görüşmelerin yanı sıra, araştırmacı yükümlülere yönelik Denetimli Serbestlik Kurumunda yapılan eğitim ve iyileştirme faaliyetlerine katılmış, kurumun işleyişini de gözlemlemiş ve çalışmada kanun, yönetmelik, istatistiki veri gibi doküman analizlerine de yer vermiştir.
- Fenomenolojik araştırma "*neyin*", "*nasıl*" deneyimlendiğini kapsamlı bir şekilde açıklayan, bireylerin deneyimlerinin özünü ortaya çıkardıktan sonra değerlendirip tartışan, betimleyici bir bölümle sonuçlanır. Bu şekilde fenomenolojik bir çalışmanın "öz"üne ulaşılmış olur.

Fenomenolojik Araştırma Türleri

Fenomenolojik araştırmada yorumlayıcı ve betimleyici olmak üzere iki yaklaşım var. Bu iki yaklaşım kısaca incelendiğinde;

Geleneksel-betimleyici-tanımlayıcı fenomenoloji (Transcendental Phenomenology)

Bu yaklaşımın öncüsü Husserl'dir. Husserl fenomenoloji ile insanların duyuları yoluyla olayları veya durumları nasıl tecrübe ettiğini ve nasıl betimlediğini araştırılmasını kast etmiştir. Onun temel varsayımı "*sadece deneyim ettiğimiz şeyleri bileceğimize*dir." Bu nedenle ilk olarak, tüm anlayışlarımız duyuusal deneyimlerimizden kaynaklandığı için bu deneyimleri betimlemeli, açıklamalı ve yorumlamalıdır. İnsanlar için insandan ayrı bir gerçek söz konusu olmayacağı için öznel deneyimler nesnel şeyleri kapsar. İnsan deneyiminin özü olarak anlam oluşturma üzerine odaklanır (Patton, 2014, s.106). Fenomenolojide araştırmacı araştırmaya başlamadan önce çalışacağı fenomeni belirler. Çalışmaya kendi tecrübe, ön yargılarını ve deneyimlerini bir kenara bırakarak (askıya alarak) yani tarafsız bir zihinle başlar. Daha sonra da ele aldığı fenomenle ilgili deneyim yaşamış kişilerden elde ettiği verileri analiz eder. Bu analiz sürecinde araştırmacı, elindeki bilgileri önemli ifadelerle açıklar ve daha sonra bu ifadeleri belli temalar altında birleştirir. Araştırmanın sonunda araştırmacı tecrübelerine yer verdiği kişilerin ifadelerini birleştirerek tecrübeyi tam anlamıyla ifade eden esasa ulaşır (Creswell, 2007, aktaran Güler vd., 2015, s. 237). Bu fenomenoloji yaklaşımı, araştırmacının değer ve ön yargılarından bağımsız bir çalışma yapmasını gerekli kılmaktadır.

Yorumlayıcı fenomenoloji (Hermeneutic⁷ Phenomenology)

Fenomenolojik çalışmaları ilk yapan kişi Husserl, ardından ise Martin Heidegger bu alanda çalışmalar (Hermeneutic Phenomenology) yapmıştır (Kıral, 2021). Heidegger'de Husserl gibi Alman filozoftur. Husserl gibi kariyerine felsefe dışında bir alanda yapmaya başlamıştır. Husserl'den etkilenmiş fakat çalışmalarını ondan ayırmıştır. Yorumlayıcı fenomenoloji, fenomenoloji gibi yaşam dünyasıyla ilgilenmiş ve insan deneyimlerine odaklanmıştır (Laverty, 2003, s.23-24). Araştırmacı yorumlayıcı fenomenolojide yaşanmış "*hayat metinlerinin*" yorumlanmasına ve ele aldığı fenomeni inceler. Araştırmacı bu süreçte yaşanmış deneyimin doğasını oluşturan esas temaları tespit eder. Araştırmacı kişilerin bu deneyimi yaşamasında neyin, nelerin, nasıl sebep olduğu sorusunun cevabını arar. Hermenötik fenomenoloji ile araştırmasını yürüten araştırmacı, temalarını tespit ettikten sonra ele aldığı fenomen hakkında bir tanımlama yazmaya başlar. Hermenötik

⁷ Hermenötik kelime itibarıyla "yorum ile alakalı" anlamına gelmektedir (Ferguson, Wright ve Packer, 1988, aktaran Güler vd., 2015, s. 236)

fenomenoloji araştırmasının en önemli özelliği hem fenomenin tasvir edilmesine hem de yorumlanmasına dayalı bir araştırma sürecine sahip olmasıdır. Yani bu çalışmada araştırmacı bireylerin yaşanmış deneyimlerinin ne anlama geldiğini ortaya çıkarır ve bunlar üzerine yorum yapar (Creswell, aktaran Güler vd., 2015, s. 236). Hermenötik fenomenoloji, çalışmada hem yorum hem de tasvir etmeye imkân verdiği için bazı araştırmacılar tarafından sıklıkla tercih edilen bir yaklaşımdır.

Bu iki fenomenolojik çalışmayı birbirinden ayıran yönlerine baktığımızda ise betimleyici fenomenolojinin öncüsü Husserl iken yorumlayıcı fenomenolojinin öncüsü Heidegger'dir. Betimleyici fenomenolojinin odak noktası, yaşanmış deneyimleri ortaya çıkarmak ve anlamaktır. Yorumlayıcı fenomenolojinin odak noktası ise deneyimlerdeki ayrıntıları açığa çıkarmaktır. Betimleyici fenomenolojide önemli olan deneyimin nasıl olduğudur. Yorumlayıcı fenomenolojide ise önemli olan deneyimlerin arkasındaki tarihi, geçmişi, kültürü ve sosyal çevresini de ele almaktır. Betimleyici fenomenolojide araştırmacının yorum yapması gereken bir durum yok iken yorumlayıcı fenomenolojide katılımcıların ortak deneyimlerinden çıkarılan farklı anlamları yorumlaması gerekir. Betimleyici fenomenolojide kesin olmamakla birlikte sonuç kısmında bazı genellemelere gidilebilir. Yorumlayıcı fenomenolojide ise sonuç kısmında fenomeni etkileyen kültür, tarih, sosyal bağlamla ilgili farklı anlamlara ulaşılabilir (Kıral, 2021, s.95).

Bu iki fenomenolojik çalışma türü ile yapılacak olan çalışmalarda izlenilecek aşamalar benzerdir. Yorumlayıcı ve betimleyici fenomenolojide çalışmaya başlamadan önce fenomenin belirlendiği görülmüştür. Verileri topladıktan sonraki süreçte ise yorumlayıcı fenomenolojide araştırmacı kendi yorumunu da katarak verileri değerlendirirken, betimleyici fenomenolojide araştırmacı tarafsız bir şekilde çıkan verileri değerlendirmektedir.

Fenomenolojik Çalışmalarda Takip Edilen Aşamalar

Creswell'ın (2018, s. 81-82) fenomenolojik bir çalışmada takip edilmesini tavsiye ettiği ana aşamalara baktığımızda;

- Fenomenolojik çalışmada süreç, öncelikle çalışma probleminin belirlenmesi ile başlar. Daha sonra araştırmacı bu probleme uygun çalışma deseninin fenomenoloji olup olmadığına karar verir. Çalışma problemi fenomenolojiye uygunsa çalışılacak fenomen belirlenir.
- Fenomenolojik çalışmada araştırmacı, yukarıda da belirtildiği gibi öncelikle bir çalışma problemini belirlemesi gerekir. Nitel bir çalışma deseni olan fenomenolojide de çalışma probleminin belirlenmesi diğer tüm aşamaları etkilediği ve çalışmanın gidişatına yön verdiği için önemli bir aşamadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.83).
- Araştırmacı, fenomen ile ilgili kendi tecrübelerini ön yargılardan arındırmalı /askıya almalıdır.
- Çalışmada fenomen ile ilgili aynı deneyimi yaşamış kişilerden veriler toplanmaktadır. Fenomenolojik çalışmada veriler toplanırken derinlemesine ve çoklu mülakatlardan, gözlemlerden, günlük, şiir, müzik ve diğer sanat formlarından yararlanılmaktadır.
- Fenomenolojik çalışma, fenomeni bütünüyle deneyimlemiş 5-25 kişi arasında değişen bireylerle yapılmaktadır. Creswell, bu sayıyı önerirken Yıldırım ve Şimşek (2016, s. 71) 10 kişiyi geçmemesi gerektiğini belirtmiştir. Literatür incelendiğinde çalışma grubunun sayısı hakkında net bir şey söylenmediği görülmüştür. Neuman'ın (2017, s.319-320) da belirttiği gibi nitel çalışma yönteminde amaç ele alınan konuyu netleştirecek ve derinleştirecek belirli olaylar, örnekler ve eylemler toplamaktır. Bu nedenle nicel bir veriden ziyade nitel verilerin önemi üzerinde durulur. Fenomenolojik bir çalışmada da amaç fenomeni deneyimlemiş yeterli kişiye ulaşarak fenomenin özünü ulaşmaktır.

- Fenomenolojik araştırmada katılımcılara iki genel soru yönlendirilmektedir. Bunlar, "*Fenomen ile ilgili hangi deneyimleri yaşadınız?*", "*Hangi ortam veya durumlar fenomenle ilgili yaşadığınız deneyimleri etkilemiştir?*" Katılımcılara sorulan bu iki soru ele alınan fenomenle ilgili deneyimlerin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Araştırmada ele alınan probleme göre sorular belirlenir. Örneğin; çalışmanın konusu akademide mobbing olan bir çalışmanın amacı, akademik ortamda mobbingin olup olmadığını tespit etmek ve eğer mobbinge maruz kalan kişiler varsa bu kişilerin ortak deneyimlerini ele alıp incelemek, çözüm önerileri sunmak ise araştırma soruları aşağıdaki gibi olabilir.
 - ✓ Mobbinge maruz kaldınız mı? Bu süreci deneyimlerinize anlatır mısınız?
 - ✓ Hangi ortam ve durumlar mobbing ile ilgili yaşadığınız deneyimleri etkilemiştir?
 - ✓ Yaşadığınız psikolojik baskı nedeniyle seçeneğiniz olsa işinizi değiştirmek ister misiniz? Mobbingi önlemek için önerileriniz nelerdir?
- Fenomenolojik araştırmada bir diğer aşama ise veri toplama aşamasıdır. Fenomenolojik bir araştırmada diğer nitel araştırma desenlerinde olduğu gibi gözlem, görüşme, doküman analizi gibi veri toplama teknikleri kullanılır (Creswell, 2018, s. 78-79). Araştırmacı aslında araştırma problemini de bu teknikler aracılığıyla belirlemiş olur. Örneğin; araştırmacı gözlemleri sonucunda çevresinde çocuk yaşta evlendirilen bir çocuuğa denk geldiğinde, haberlerde bu konuya yönelik bir haberi gördüğünde yada literatür taraması sonucunda bu konuya yönelik çalışma eksikliğini fark ettiğinde "çocuk gelin" fenomeni hakkında bir araştırma yapmaya başlayabilir. Araştırma problemini ise çocuk yaşta evlendirilen bu kişilerin demografik ve sosyal özelliklerinin ve karşılaştığı güçlüklerin neler olduğunu ele almak olarak belirleyebilir.
- Araştırmacı, fenomenolojik bir araştırma yaparken, görüşmeye gönüllü katılan kişilerle güven ortamı oluştırmaya özen göstermelidir. Araştırmacının iletişim becerisine sahip ve çalıştığı konu hakkında yeterli bir bilgisinin olması da katılımcı ile güven ortamı kurmasını kolaylaştırır (Tekindal ve Arsu, 2020, s. 169). Araştırmacının katılımcı ile iletişiminde konuşma tarzı, giyim-kuşamı, vücut dili kullanımı gibi etkenlerde etkili olabilmektedir. Bu nedenle araştırmacının sahada bu etkenleri göz önünde bulundurarak iletişim kurması gerekir.
- Araştırmacı verileri toplarlarken görüşme tarihini, görüşmenin yapıldığı yeri, görüşme saatini not alabilir. Görüşmeden elde edilen cevaplar ses/ video kaydı ve not tutmayla kaydedilebilir. Günümüzde teknolojinin ilerlemesi ve teknolojik cihazların kullanımının kolay hale gelmesiyle birlikte araştırmacılar, katılımcıların izni dâhilinde görüşmeleri ses veya video kaydına alabilirler. Bu yöntem sayesinde araştırmacılar, bütün dikkatini katılımcıya vererek soru sorma ve dinleme işlevini daha sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilir. Görüşmeye gönüllü katılan kişilerden kayıt cihazlarının kullanılması için izin alınamaz ise araştırmacı, görüşmenin akışını bozmayacak şekilde soru sorma, dinleme ve not alma işlemlerinin tümünü eksiksiz bir şekilde yapmaya çalışmalıdır (Creswell, 2018; Yıldırım ve şimşek 2016). Bu gibi durumlarda araştırmacının hızlı not alma becerisine sahip olması ve bu amaç doğrultusunda çeşitli kısaltmalar, semboller kullanması olayı hatırlatıcı kodlara başvurması ve gözlemlenen mekânın krokisini çizmesi gerekebilir.
- Fenomenolojik araştırmada veriler toplandıktan sonraki aşama ise veri kodlama ve analizi sürecidir. Veri kodlama süreci acemi ve süreci yönetemeyen araştırmacıların zorlandıkları, canlarının sıkıldığı bir aşamadır. Bu aşamada ilk yapılması gereken şey araştırmacı tarafından ortak temaları belirlemek için elde edilen verilerin tekrar okunmasıdır. Araştırmacı, görüşmeye katılan kişilerin ifadelerinden fenomenin nasıl deneyimlendiğini ortaya çıkaran tekrarlanan önemli kelimeler ve cümleleri ortaya çıkarmalıdır. Araştırmacı verileri tekrar tekrar okumalı, bu şekilde

kodları belirlemeli daha sonra ise kategoriler ve alt kategorileri belirtmelidir. Görüşmeye katılan kişilerin adları ise kod ad (rumuz) şeklinde kategori ve alt kategorilerin altına yerleştirilmelidir (Kıral, 2021, s.98-99).

- Araştırmacı daha sonra bu önemli gördüğü açıklamaları, alıntıları ve temaları görüşmeye katılan bireylerin deneyimlerini betimleyici bir yazı yazarken kullanır (dokusal betimleme). Bunlar aynı zamanda görüşmeye katılan bireylerin fenomeni deneyimlemesini etkileyen ortam ya da bağlam ile ilgili betimleme yaparken de kullanılır (yapısal betimleme). Araştırmacı yapısal ve dokusal betimlemelerin ardından fenomenin özünü ortaya çıkartan karma bir betimleme yaparak çalışmasını sonlandırır (Creswell, 2018, s.82).

Verileri kodlama ve analizine örnek olarak Özdemir'in (2018) yapmış olduğu "*Akademik Örgütlerde Kıskançlık Üzerine Fenomenolojik Bir Çalışma*" adlı çalışma verilebilir. Bu çalışmada akademisyenler arasında sergilenen örgütsel kıskançlık davranışının varlığını, ortaya çıkan bu kıskançlığın nedenlerini, çeşitlerini ve sonuçlarını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Yapılan çalışmada fenomen olarak "kıskançlık" ele alınmış, bu fenomenle ilgili ortak deneyime sahip 23 akademisyenle derinlemesine görüşme yapılmıştır. Çalışmada kıskançlığın varlığına, nedenlerine, türlerine, sonuçlarına ve akademik ortamda kıskançlıkla baş etmek için öneriler ele alınmıştır. Katılımcıların ifadeleri kodlama işlemi yapılarak kategorilere ayrılmış ve bu kategorilere dayalı temalar oluşturmuştur.

Çalışmada akademik örgütlerde kıskançlığı ortaya çıkarmak için kıskançlığın varlığı, nedenleri, türleri, sonuçları ve öneriler ayrı ayrı bir tema olarak verilmiştir. Örneğin bu temalardan biri olan kıskançlığın nedenleri kategorisine "*Akademik ortamlarda kıskançlık neden yaşanır?*" gibi sorulara verilen cevaplar; bireysel nedenler, örgütsel nedenler, yönetici kaynaklı nedenler ve diğer nedenler adı altında üst temalara ayrılır. Bireysel nedenler teması altında sosyal, ekonomik ve psikolojik nedenler temalara ayrılmıştır. Ardından bu temaların altına örneğin sosyal nedenlerde görüşmecinin belirttiği ifadeler yerleştirilmiştir. Görüşmecilerin gizliliğini korumak için onlardan rumuz isim istenmiştir. Temaların altına görüşmecilerin ifadeleri rumuz isim kullanılarak sunulmuştur. Örneğin çalışmada görüşmecinin ifadesi ve rumuz ismi bu şekilde verilmiştir; "*Öğrenciler tarafından sevilmesini kıskanabilir.*" (Derin Hanım, Dr. Öğr. Üyesi, Sos. Bil.) Son aşamada ise araştırmacı elde ettiği verileri kendi cümleleriyle yorumlamış ve çalışmayı bu konuya yönelik öneriler sunarak sonlandırmıştır.

Fenomenolojik araştırmada takip edilmesi tavsiye edilen bir diğer aşama analizine göre fenomenoloji deseni uygulanırken üç temel yol izlenmesi gerekmektedir. Bunlar; olguları isimlendirme, olgular arasındaki ilişkiyi fark etme ve süreci tasvir etmedir. Bu aşamalara kısaca baktığımızda; olguları isimlendirme aşamasında araştırmacı, fenomenleri isimlendirerek görünen şeyleri tanımlar. Olgular arasındaki ilişkileri fark etme aşamasında ise araştırmacı, ele aldığı fenomenler arasındaki ilişkiyi en basitinden en karmaşık olana doğru sıralar. Son aşama olan süreci tasvir etmede ise fenomenlerde gerçekleşen süreci açıklar (Cox, 2014, s. 40-41). Bu aşamalar takip edilerek yapılan Yalçın'ın (2019, s. 111) çalışmasında olguları isimlendirme aşamasında, Denetimli Serbestlikten yararlanan 30 yükümlünün "*toplumsal uyum*" fenomenine yönelik açıklamalarından elde edilen ortak anlam belirlenmiştir. Çalışmada suçluluk, toplumsal uyum, işsizlik, damgalanma gibi çeşitli olan fenomenler bu aşamada isimlendirilmiştir. Olgular arasındaki ilişkiyi fark etme aşamasında ise ele alınan bu fenomenler arasındaki ilişki tanımlanmaya çalışılmıştır. Çalışmanın bir diğer aşaması olan süreci tasvir etmede ise; "*Suç nasıl ortaya çıkmış?*", "*Toplumsal uyum ve işsizlik süreci nasıl geliyor?*" gibi sorularla fenomenin gerçekleştiği süreç ortaya çıkarılmıştır.

Fenomenolojik araştırmada izlenen aşamalar genel olarak bu şekildedir. Nitel araştırmanın doğası gereği, fenomenolojik araştırmalarda kesin ve doğrulanabilir sonuçlara ulaşılmasa da araştırmacı, izlenen bu aşamalar sayesinde merak ettiği fenomeni anlayabilir. Bu nedenle araştırmacı ele aldığı fenomenin özüne ulaşmak için bu aşamaları takip etmelidir.

Fenomenolojik Araştırmanın Sınırlılıkları

Fenomenolojik araştırma diğer nitel araştırma desenleri gibi araştırmacının elde edilen verileri yorumlamasına bağlıdır. Bu nedenle fenomenolojik araştırmanın en önemli sınırlılığı, araştırma sonuçlarının genellenememesi ve doğruluğunun tam olarak saptanamamasıdır (Yıldırım ve şimşek, 2016, s. 72). Bunun önemli nedenlerinden biri ise fenomenolojik araştırmada, araştırmacının amaca yönelik olarak görüőülecek bireyleri belirlemesi ve belirlenen bireylerin sayısının düőük olmasıdır (Hycner, aktaran Güler vd., 2015, s. 254). Fenomenoloji, aynı fenomeni deneyimlemiş birkaç kişinin bu fenomene yönelik ifadelerinin derinlemesine incelenmesini sağlamaktadır. Ele alınan fenomen ile ilgili bireylerin ortak deneyimlerini bilmek çalışma için değerlidir. Bu nedenle çalışmalarda fenomeni tam anlamıyla deneyimlemiş kişilerin bulunması zordur.

Fenomenolojik araştırmada bir diğer sınırlılık ise araştırmacının kiőisel deneyimlerinden, ön yargılarından uzak durması gerektiğidir (Creswell, 2018, s. 83). Bu yüzden fenomenolojik araştırma yapmak kolay değildir. Araştırmacının fenomenin özüne ulaşmak için veri toplaması ve topladığı bu verileri analiz etmesi yorucu, zaman alıcı ve masraflı olabilmektedir.

Fenomenolojik Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Etik

Bilimsel araştırmalarda veri toplama teknikleri her ne olursa olsun temel amaç, araştırmacının ele aldığı probleme ve sorulara doğru (inandırıcı) cevap verebilmesidir. Araştırmacılar da diğer insanlar gibi problemlere hayal güçlerini, yaratıcılık yeteneklerini, sezgilerini ve sübjektif değerlendirmelerini katabilmektedir. Bunun için yapılan araştırmalarda yanlış cevap ihtimalini ortadan kaldırmak, bilimsel yöntemin hedeflerindedir. Yapılan araştırmalarda güvenilirlik ve geçerlilik bu nedenle önemlidir (Altunışık vd. 2007, s.112).

Nitel araştırmalarda her araştırmacıdan, kullanılan veri toplama araçlarının ve seçilen araştırma deseninin geçerliliğini ve güvenirliliğini test etmesi ve bu testin sonucunu okuyucuya rapor olarak sunması beklenir. Nicel araştırmada önemli olan bu husus nitel araştırmalarda eleştirilmektedir. Nedeni ise nicel araştırma gibi yaygın olarak kullanılan tanımların, yöntemlerin ve testlerin olmayıőıdır. Oysa nitel araştırmada da bu iki husus önemlidir. Nitel araştırmada geçerlik, araştırma sonuçlarının doğruluğunu konu edinir. Eğer bir araştırmada toplanan bilgiler geçerli ise aynı konuda çalışılan bir başka araştırmada da benzer sonuçlar elde etme olasılığı yüksektir. Güvenirlik ise başka bir araştırmacının aynı veriyi kullanarak aynı sonuçlara ulaşabilmesidir (Kirk ve Miller, 1986; LeCompte ve Goetz, 1982; akt. Yıldırım ve şimşek, 2016).

Nitel araştırmalarda geçerlik için Creswell ve Miller, sıklıkla kullanılan sekiz stratejiyi kısaca şu şekilde özetlemiştir. Araştırmacı (1) uzun süreli katılım ve sürekli gözlem stratejisiyle görüşmeye katılan kişilerle güven ortamı oluşturur, hem kendisinin hem de görüşmeye katılan kişilerin ifadelerinden yanlış bilgileri ayırt eder. (2) Üçgenleme stratejisiyle araştırmacılar; verileri, yöntemleri, teoriyi ve araştırmacıyı destekleyici kanıtlar kullanırlar. (3) Akran incelemesi veya sorgulaması stratejisinde ise araştırma sürecinin dıőarıdan kontrol edilmesini tanımlar. (4) Olumsuz durum analizinde ise araştırmacı, araştırma devam ettikçe olumsuz veya uymayan kanıtlar doğrultusunda hipotezlerini geliştirebilir. (5) Araştırmacı önyargılarının açıklanması stratejisinde ise araştırmacının; geçmiş deneyimlerine, önyargılarına, eğilimlerine ve oryantasyonlarına yönelik açıklamalarda bulunulabilir. (6) Üye kontrolünde ise araştırmacı araştırmaya katılan gönüllü kişilerin elde edilen bulgulara ve yorumlara ilişkin görüőlerini talep eder. Böylece araştırmacı, açıklamaların

doğruluğunu ve inanılabilirliği hakkında karar vermiş olur. (7) Zengin, yoğun betimleme stratejisinde ise araştırmacı detaylı bir betimleme yaparak okuyucuların bilgileri diğer ortamlara aktarmasını sağlar. (8) Dış denetimler ise araştırmada yer almayan bir denetçinin, araştırma sürecini ve araştırmanın sonucunu incelemesi ve doğruluklarını analiz etmesidir. Bu sekiz strateji bir bütün olarak ele alındığında; herhangi bir araştırmada en az ikisinin olması tavsiye edilmektedir (Creswell, 2018, s. 250-253).

Polkinghore' a göre geçerlik “*Genel yapısal bir betimleme, toplanan örneklerde belirgin ortak özellikleri ve yapısal bağlantıları doğru bir şekilde yansıtıyor mu?*” diye sormaktır. Ona göre geçerlik, ortaya atılan bir düşüncenin iyi bir şekilde temellendirilmesi ve desteklenmesidir. Araştırmacıların kendilerine geçerliği test etmek için görüşmeye katılan kişilerin ifadelerinde etkisinin olup olmadığını, bu ifadeleri eksiksiz aktarıp aktarmadığını, ifadelerden çıkan sonuçların farklı yorumlanıp yorumlanmayacağını, genel yapısal bir betimlemeyle ifadeleri ve yaşantı örneklerini açıklamanın mümkün olup olmadığını, yapısal betimlemenin özel mi yoksa genel bir yorum yapıp yapılamayacağını sormasını ister (Polkinghorne, 1989; akt. Creswell, 2018, s.259-260).

Nitel araştırmada güvenilirlik, araştırma sonuçlarının tekrar edilebilirliği ile ölçülür. Güvenirlik, bilimsel bir çalışmada olması gereken bir koşuldur. Zamana göre değişmezlik (süreklilik), bağımsız gözlemciler arası uyum ve iç tutarlılık olmak üzere üç tür güvenilirlik ölçütü vardır. Güvenirlik, aynı zamanda iç güvenilirlik ve dış güvenilirlik olmak üzere ikiye ayrılır. Dış güvenilirlik, araştırma sonuçlarının benzer çalışmalarda aynı şekilde olup olmadığını ele alır. İç güvenilirlik ise diğer araştırmacıların aynı veriyi kullanarak aynı sonuçları elde edemeyeceği ile ölçülür. İç güvenirlüğün olması için toplanan verilerin doğrudan sunulması, aynı araştırmaya birden fazla kişinin katılması, gözlem aracılığıyla elde edilen bulguların yapılan görüşmelerde teyit edilmesi, verilerin analizinde bir başka araştırmacıyı kullanma, önceden yapılan literatür taraması sonucunda yazılan kavramsal çerçeveye yapılan verilerin analizinin olması gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bir nitel araştırma deseni olan fenomenolojide de diğer nitel araştırma desenleri gibi güvenilirlik ve geçerlik önemli bir konudur. Bu nedenle araştırmacılar, nitelikli bir fenomenolojik çalışma yapmak için geçerli ve güvenilirliğine dikkat etmelidir. Fenomenolojik bir araştırmada önemli olan bir diğer konu ise araştırma etiğidir.

Araştırma etiği, Ekonomik ve Sosyal Araştırma konseyine göre araştırmanın başlangıcından sonuçların yayımlanması ve araştırma yayımlandıktan sonraki süreçte bile araştırmada kullanılan verilerin korunması ve denetiminin sağlanmasıdır. Araştırma etiğinin temel ilkeleri; araştırmanın kalitesini korumak ve bütünlüğünü sağlamak için iyi bir şekilde planlanması gerekir. Araştırmaya katılan kişilerin araştırma hakkında önceden bilgilendirilmesi (araştırmanın yapılma amacını, kullanılan araçları ve olası riskleri vb.) gerekmektedir. Araştırma konusuna bağlı olarak toplanan verilerin gizliliğine ve anonimliğine saygı duyulması ve görüşmeye katılan kişilerin zorlanmadan görüşmeye gönüllü bir şekilde katılması sağlanmalıdır. Araştırmacının ele aldığı konuya ön yargılarını katmaması ve tarafsız bir şekilde çalışmayı yapması önemlidir. Araştırmada, araştırmacı ve katılımcı onay formunun olması da etik kurallar bakımından çok önemlidir (Bal, 2015, s. 173-174).

Bu nedenle fenomenolojik bir araştırmada araştırmacı, etik ilkelere dikkat edeceğine dair gerekli sözleri çalışma öncesinde görüşmeciye sözlü veya yazılı bir şekilde belirtmelidir. Araştırmacı, kendi isteğine bağlı olarak veya ele aldığı konunun hassasiyetine göre araştırmaya katılan katılımcılardan gönüllü katıldıklarına dair dilekçe örneği alabilir ya da araştırmacı ve katılımcı onay formunu imzalatabilir. Fenomenolojik araştırmada görüşmeye katılan kişilerin gerçek kimliği etik olarak gizli tutulmalı ve rumuz isimlerle verilerin altında verilmelidir. Araştırmacı elde ettiği verileri hem çalışma süresinde hem de çalışma bitiminde iyi bir şekilde saklamalıdır. Araştırmacı, araştırmada elde edilen verileri kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmemeli, veri analizini tarafsız bir şekilde yapmalıdır.

Fenomenoloji Deseni Kullanılarak Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde yukarıda teorik olarak anlatılan fenomenolojik araştırma sürecinin daha iyi anlaşılması için fenomenoloji deseni kullanılarak yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Bu çalışmalara kısaca baktığımızda;

-Acar'ın (2014) yapmış olduğu "*Fenomenolojik Yaklaşım Bağlamında Ortak Bilgi Stokları, Tipleştirme ve Ortak Kabuller Yoluyla PKK Terör Örgütünden Ayrılan Kadınlar Üzerine Bir İnceleme*" adlı yüksek lisans tez çalışmasında fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Bu çalışmanın amacı; PKK mensubu kadınların örgüte neden ve nasıl katıldıklarını ele almak ve örgütten ayrılma sebeplerini incelemektir. Çalışmada gönüllü olarak katılan katılımcıların, bu süreçte ki fenomenlere karşı algılarının ne olduğunu anlayabilmek için 40 kadın görüşmeci ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Çalışmada temel olarak, örgüte katılmadan önce kadınların içinde yaşadıkları aile ve toplum yapısının nasıl olduğu, örgüte katılmadan önce PKK ve Abdullah Öcalan algısının ne olduğu, hangi nedenlerle bu örgüte katıldıkları, katıldıktan sonra beklentilerine kavuşulup kavuşulmadığına, örgüt içinde kadınlara olan tutuma ve biçilen statüye, hangi sebeplerle bu örgütten ayrıldıklarına, örgütten ayrılan kadınların yeni "yaşam dünyalarına" dair algılarına cevap aranmıştır.

Bu çalışmada öncelikle örgüte katılan kadınların öznel söylemlerinin geçtiği kaynaklar incelenmiş ve çalışmada kullanılacak kaynaklar belirlenmiştir. Daha sonra örgüte katılan kadınların bu süreci örgüte katılım öncesi dönem, örgüt içinde buldukları dönem ve örgüt sonrası dönem olmak üzere üçe ayrılmış, bu dönemlere yönelik söylemleri üç grup halinde sınıflandırılmıştır. Üç gruba ayrılan bu verilerin betimsel çözümlemesi fenomenolojik sosyolojinin bağlamını oluşturan kavramlar (ortak bilgi stokları, tipleştirme ve ortak kabuller) bağlamında incelenmiştir. Yapılan bu çalışmada araştırmacı, güvenilirlik ve geçerlik kriterlerini sağlamayı amaçlamıştır. Araştırmacı verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığını, verilerin toplanması ve yorumlanması aşamasında kapsamlı bir şekilde açıkladığını belirtmiştir. Yapılan araştırmada araştırmacı tarafsız bir şekilde veri analizi yapmış ve PKK'lı kadınların çok sayıda olmasını sağlayarak ta verilerde yeterli doyuma ulaşmıştır. Araştırma araştırma etiğine uyularak yapılmıştır. Çalışmaya gönüllü katılan kişilerin isimleri gizli tutulmuş ve takma ad kullanılmıştır.

-"*Kentleşme Sürecinde Yaşlılık ve Yerel Yönetim Uygulamaları: İstanbul Örneği*" adlı çalışmada da fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Kurtkapan'ın (2017) yapmış olduğu bu çalışmanın amacı, kentleşmenin yaşlıların yaşamında hangi yönde değişimler yarattığını belirlemek ve bu değişimlerin gerçekleşmesinde yerel yönetim faaliyetlerinin nasıl bir konuma sahip olduklarını saptamaktır. Bu amaç doğrultusunda İstanbul'un farklı ilçelerinden, yaşlılara hizmet sunan yerel yöneticilerle ve belediyelerde gönüllü çalışan yaşlılarla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada kentleşmenin yaşlıların aile ilişkilerini nasıl etkilediği, kentleşme sürecinin kuşaklar arası ilişkiyi nasıl etkilediği, metropollerde yaşanan hızlı kentleşme ve nüfus artışı yaşlıların toplumsal ilişkilerini nasıl etkilediği, kentleşme sürecinde kentsel mekânlar yaşlılar için ekonomik ve sosyal bakımdan ne tür imkânlar ve sorunlar barındırdığı, yerel yönetimlerin yaşlılıkla ilgili bakışları ve yaşlılara yönelik uygulamalarını neler olduğu, yaşlıların yerel yönetimlerin uygulamalarından memnuniyet durumları ve beklentileri, İstanbul'da yaşamının yaşlılar açısından zorluk ve kolaylıklarının neler olduğuna yönelik sorular sorulmuştur. Çalışma grubu belirlenirken amaçlı örneklem türlerinden biri olan kartopu örneklem seçilmiş, gönüllü olarak katılan kişiler belirlenirken yaş, cinsiyet ve meslek farklılıklarına dikkat edilmiş, toplamda 30 kişiyle görüşülmüştür. Bu görüşmelerden elde edilen veriler kategorik içerik analizine tabi tutularak değerlendirilmiş ve tartışılmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında öneriler sunulmuştur.

Çalışmada araştırma etiğine dikkat edilmiştir. Araştırmacı çalışmanın geçerli ve güvenilirliğini arttırmayı amaçlamıştır. Bu nedenle iç ve dış geçerliliği sağlamak için elde edilen verilerin analizini yaparken, verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığını ve veri analizinde meslektaş teyidi aldığını belirtmiştir. Veri çeşitlemesi yöntemini kullandığını, görüşmelerden elde edilen bulguları doküman analizi ile karşılaştırma yaptığını ifade ederek güvenilirliği ve geçerliği arttırmaya çalıştığını ifade etmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler direk aktarılmış bu şekilde araştırmanın inandırıcılığı arttırma hedeflenmiştir.

-Bir diğer fenomenolojik çalışma ise Alas'ın (2019) yapmış olduğu "*Kadın Akademisyenlerin Kariyer Engeli ve İş Tatmini Deneyimleri Üzerine Fenomenolojik Bir Araştırma*" adlı tezdır. Bu çalışmada akademisyen kadınların kariyer engeli deneyimini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Çalışmanın amacına ulaşması için 14 kadın akademisyenle derinlemesine görüşme yapılmıştır. Çalışmada "*Kadınların kariyer engelleri deneyimini onların bakış açısından nasıl betimleyebiliriz?*" temel sorusuna, bunun yanı sıra çalışmada kadın akademisyenlerin kariyer engellerini oluşturan unsurların neler olduğu ve kariyer engeli deneyimlerini nasıl betimledikleri iki alt soruya cevap aranmıştır. Bu çalışmada belirlenen fenomen olan kariyer engeline yönelik katılımcıların ifadeleri belirlenmiş ve daha sonra araştırmacı, elde edilen verileri yorumlayarak bir anlamlar listesi oluşturmuştur. Bu çalışmada veriler Maxqda 12⁸ programına aktarılıp sunulmuştur.

Çalışmada geçerliği ve güvenilirliği arttırmak için üçgenleme stratejisi kullanılmıştır. Kadın akademisyenlerin deneyiminde kariyer engeli ile ilgili veriler analiz yapılırken, "*Bu sorular ne kadar inandırıcı?*" ve "*Aynı yâda benzer çalışmalarda bulgular tekrarlanabilir mi?*" sorularına cevap aranmıştır. Katılımcı sayısı ile yeterli doyuma ulaşılmaya çalışılmıştır. Uzman incelemesine başvurularak eleştirel bir gözle çalışmaya bakma sağlanmış ve geri bildirimine önem verilmiştir. Araştırma boyunca verilerin denetimi sağlanmış ve korunmuştur. Çalışmada araştırmacı, ön yargılarından uzak durmaya çalışmış ve görüşmecileriyle arasında güven ortamı oluşturmuştur. Araştırmada araştırmacı, görüşmecilerin kimliğini gizli tutmuş, ön bilgilendirme yaparak çalışmaya başlamış ve çalışma sonlanana kadar araştırma etiğine özen göstermiştir.

-Bir diğer çalışma ise Fındıklı'nın (2019) "*Çeyize Yönelik Tüketim Olgusunu Kuşaklararası Anlamak: Fenomenolojik Bir Araştırma*" adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada kuşaklararası aktarımı anlamak için çeyiz deneyimini yaşamış olan en az bir kızı olan anneler ve kızları ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu çalışmaya 10'u anne 10'u kızları olmak üzere 20 kişi katılmıştır. Çalışmada gelenek olarak belirtilen çeyiz hazırlama sürecinin, kuşaklararası kadınlar için ne anlam ifade ettiğini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Çeyizin günümüz tüketicileri için ne anlama geldiği, kuşaklararası farklılığı, çeyizin benlik oluşumundaki rolü, kuşaklararası değişim gösterme durumu, gösterişçi tüketim olarak çeyizin yeri ve kuşaklararası farklılığına yönelik araştırma sorularına cevap aranmıştır.

Araştırmacı verilen cevaplar sonucunda çeyiz sandığı, çeyiz hazırlama, çeyiz serme ve çeyize ilişkin düşünce ve çeyiz serme olmak üzere 4 tema, 15 alt tema ve 57 koda ulaşmıştır. Ulaştığı bu kod ve temaları açıklayıp, yorumlamıştır. Araştırmacı çalışmayı öneriler sunarak sonuçlandırmıştır. Bu çalışmada araştırmacı, geçerlik ve güvenilirlik kriterlerini sağlamaya çalışmıştır. Araştırmada verilerin ne ölçüde doğru olduğu kontrol edilmiştir. Kodlar ve temalar düzenlenirken tüm veri seti gözden geçirilmiştir. Verilerin doyuma ulaşması için yeterli görüşmeci ile görüşülmüştür. Görüşmecilerin ifadeleri doğrudan aktarılmıştır. Araştırmaya katılan tüm görüşmecilerin isimleri gizlenmiş ve her görüşmeciye kod isim verilmiştir. Araştırma etiğine ve gizlilik ilkesine dikkat edilmiştir.

⁸ MAXQDA, s. *Qualitative Data Analysis Software*, <https://www.maxqda.com/products/maxqdaanalytics-pro>.

-Yeşil'in (2020) "Kırsalda Yaşayan Dul Yaşlı Kadınların Sosyal Durumları ve Destek Ağları Üzerine Bir İnceleme" adlı yüksek lisans çalışmasında da fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Bu çalışmada dul yaşlı kadınların sahip oldukları sosyal ilişkiler, bu ilişkilerin hayatlarına ve beklentilerine olan etkisi ve bu ilişkilerin devamlılığını sağlayan bağların çeşidini ve yapısını analiz etmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Isparta ilinin Çandır ve Sarımehmetler köylerinde yaşayan 59- 90 yaş aralığında yer alan 30 dul kadınla derinlemesine görüşme yapılmıştır. Çalışmada amaca yönelik örneklem tekniği kullanılmıştır. Görüşmeden elde edilen bilgiler betimsel analizle değerlendirilmiştir. Çalışmada katılımcılara ana temalar etrafında sorular sorulmuş, verilen cevaplar doğrultusunda alt temalarda oluşturularak detaylı bir analiz yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular tartışılmış ve çalışmanın sonuç kısmında bu konuya yönelik önerilere yer verilmiştir.

Araştırmacı, çalışmanın güvenilir ve geçerli olması için gerekli kriterlere özen göstermiştir. Bulguların analizi ve yorumlanması aşamasında görüşmecilerin ifadelerine sadık kalınmıştır. Görüşmecilerin yöresel ağızla ifade ettiği yerlerin okunmasını ve anlaşılmasını sağlamak için bazı yerlerde düzeltmeler yapılmış fakat görüşmecilerin düşüncelerine müdahale edilmemiştir. Araştırmada verilerde belli bir doyuma ulaşmaya kadar kişilerle görüşülmüştür. Görüşmecilerin ifadeleri ses kaydına alınarak korunmuştur. Ses kayıtları metine aktarılmıştır. Görüşmeye katılan kişilerin kimlikleri gizli tutulmuş her birine takma ad verilmiştir. Araştırmacı görüşmeye gönüllü katılan kişilere çalışma hakkında ön bilgi vermiştir. Araştırmada etik kurallara uyulmaya çalışılmıştır. Araştırmacı, ön yargılarından uzak durarak çalışmasını tamamlamıştır.

-“Baba Şiddetin Uğrayan “Ben”in Utanç Karmaşası “adlı çalışmada da fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Parlak ve Canel'in (2022) yapmış olduğu bu çalışmada çocukluk döneminde babaları tarafından şiddet gören veya şahit olan kadınların, bu deneyimlerine ilişkin utanç durumu ve babalarına yönelik algısı incelenmiştir. Çalışmada dört kişi ile görüşme yapılmıştır. Katılımcıların şiddet uygulayan babaya yönelik tepkileri, şiddet gördüklerini paylaşmaya dair utanç durumunu ifade eden ana temalara ve alt temalara ulaşılmıştır. Bu temalar analiz edilmiş, tartışılmış ve konuya yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

Bu çalışmada araştırmacılar, araştırmanın geçerliği ve güvenilirliğini sağlamak için araştırma süresince görüşmecilerle uzun süreli etkileşim kurmuştur. Geçerliğini arttırmak için görüşmeye katılan kişilerin ifadeleri doğrudan aktarılmış, çıkan sonuçlar belirtilmiştir. İç güvenilirliği sağlamak için verilerde tutarlılığa özen gösterilmiş ve verilerin sonuçlarıyla ilişkilendirilmiştir. Dış güvenilirliği arttırmak içinde her iki araştırmacı, araştırmada ulaşılan bilgileri, yorumları ve önerileri ham verilerle karşılaştırmış ve uzlaşmasını sağlamıştır. Araştırmada araştırma etiğine özen gösterilmiştir. Etik kurul onayı alınarak çalışma yapılmıştır. Görüşmeye katılan kişilerden görüşmeye başlamadan önce bilgilendirilmiş onam formu alınmıştır. Görüşmecilere araştırmanın amacı ve kapsamı anlatılmıştır. Görüşmecilerin kimlikleri gizli tutularak veriler aktarılmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Bu makalede nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenoloji deseni incelenmiştir. Yapılan literatür taraması sonucunda nitel araştırmada fenomenolojinin sıklıkla kullanılan bir desen olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada fenomenolojinin tanımı, amacı, aşamaları ve zorlukları, güvenilirliği, geçerliği ve araştırma etiği ele alınıp incelenmiş bu araştırma deseninin daha iyi anlaşılması için yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında fenomenoloji, fenomeni deneyimleyen kişilerle derinlemesine görüşülerek tek bir olguyu ele alan ve çalışmada öncelikle "gerçek nedir?" sorusunun cevabını araştıran, insan olgusu üzerine odaklanan, bireylerin tecrübelerini kendi bakış açılarıyla nasıl anlamlandırdığını araştıran bir desendir diyebiliriz. Fenomenolojiyi ilk ortaya çıkaranlardan biri olan Husserl'in, fenomenolojiyi felsefi ve soyut bir kavram olarak ele aldığı, fenomenolojiyi sosyolojiye kazandıran Schutz'un ise somut bir şekilde ele aldığı görülmüştür. Husserl'in de belirttiği gibi fenomenolojinin amacı, bireylerin ortak tecrübelerinden hareketle tümevarımsal bir yol izlenerek öze ulaşmaktır.

Nitel bir araştırma deseni olan fenomenolojide, bütün bilimsel araştırmalarda olduğu gibi süreç araştırma probleminin belirlenmesiyle başlamaktadır. Araştırma problemi belirlendikten sonra araştırmacı, ele aldığı problemin fenomenoloji desenine uygun olup olmadığını belirlemektedir. Fenomenoloji desenine uygun olan araştırma probleminde, ele alınacak olan fenomen belirlendikten sonra bu fenomeni tüm yönleriyle yaşamış ortak kişilerin neyi, nasıl deneyimledikleri veri toplama aracı olan görüşme tekniği kullanılarak öğrenilmektedir. Araştırmanın amacına, verilerin toplanması ve toplanan verilerin değerlendirilip, tartışılması ile ulaşılmaktadır. Diğer tüm bilimsel araştırmalarda olduğu gibi fenomenoloji deseninde de araştırmanın güvenilir ve geçerli olup olmadığı, araştırmada araştırma etiğine özen gösterilmesi çalışmanın niteliği için önemlidir. Fenomonolojik bir araştırmanın zor olan yanı ise araştırmacının, aynı fenomeni deneyimlemiş ortak kişileri bulmaya çalışması ve çalışma boyunca ön yargılarından uzak durması gerektiğidir.

Nitel bir araştırma deseni olan fenomenoloji ile yapılan çalışmalar sosyal bilimlerde oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu çalışma, nitel bir araştırma deseni olan fenomenoloji hakkında yol gösterme amacı ile yazılmıştır. Fenomenoloji deseni ve diğer nitel araştırma desenleri kullanılarak yapılacak çalışmaların artması için bu desenleri detaylı bir şekilde anlatan çalışmalarını literatüre kazandırmak önemlidir. Bate ve Robert'in belirttiği gibi insanı ve toplumu ele alan sosyal bilimciler, merak ettiği olay ve olguları tüm yönleriyle ortaya çıkarabilmek için insanların ortak deneyimlerini inceleyen fenomenoloji deseninden faydalanabilir.

Kaynakça

- Acar, H. (2014). *Fenomenolojik yaklaşım bağlamında ortak bilgi stokları, tipleştirme ve ortak kabuller yoluyla PKK terör örgütünden ayrılan kadınlar üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Alas, C. (2019). *Kadın akademisyenlerin kariyer engeli ve iş tatmini deneyimleri üzerine fenomenolojik bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü, Sakarya.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2007). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. İstanbul: Sakarya Yayıncılık.
- Bal, H. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri NVivo 7.0 ile nitel veri analizi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bate, P., Robert, G. ve Lavis, P. (2007). *Bringing user experience to healthcare improvement: the concepts, methods and practices of experience-based desing*. Wales: Radcliffe Publishing.

- Bottomore, T. ve Nisbet, R. (1997). *Sosyolojik çözümlemenin tarihi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Cox, J. (2004). *Kutsal ifade etmek (din fenomenolojisine giriş)*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design qualitative, quantitative, and mixed method approaches*. Los Angeles: SAGE Publications. Erişim adresi: https://fe.unj.ac.id/wp-content/uploads/2019/08/Research-Design_Qualitative-Quantitative-and-Mixed-Methods-Approaches.pdf
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Creswell, J. W. (2018). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Fındıklı, S. (2019). *Çeyize yönelik tüketim olgusunu kuşaklararası anlamak, fenomenolojik bir araştırma*(Yayımlanmamış doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. and Hyun, N. (2012). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Güler, A., Halıcıoğlu ve B., Taşgın, S. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Husserl, E. (1973). *Experience and judgment*. Evanston: Northwestern University Press.
- Husserl, E. (1995). *Kesin bir bilim olarak felsefe*. İstanbul: Yapı Kredi .
- Husserl, E. (2003). *Fenomenoloji üzerine beş ders*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Husserl, E. (2012). *Ideas: general introduction to pure phenomenology*. New York:Routledge.
- Kıral, B. (2021). Nitel araştırmada fenomenoloji deseni: türleri ve araştırma süreci. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 92-103.Erişim adresi: http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/jret2021_10.cilt_sayi4-pages-93-104.pdf
- Kurtkapan, H. (2017). *Kentleşme sürecinde yaşlılık ve yerel yönetim uygulamaları: İstanbul örneği* (Yayımlanmamış doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Laverty, S. M. (2003). Hermeneutic phenomenology and phenomenology: A comparison of historical and methodological considerations. *International Journal of Qualitative Methods*, 2(3), 21-35. Erişim adresi: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/160940690300200303>
- Maxqda, Erişim adresi: <https://www.maxqda.com/tr>
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Neuman, L. (2017). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar-II*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Özalp, A., Ergen, R. (2017), Husserl'in fenomenolojisinde sembolik etkileşimciliğin kökenleri ve din. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 6 (1), 205. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/317043>
- Özdemir, S. (2018). *Akademik örgütlerde kıskançlık üzerine fenomenolojik bir çalışma*(Yayımlanmamış doktora tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Parlak, S. ve Canel, A. N., (2022). Baba şiddetin uğrayan “ben”in utanç karmaşası. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi*, 12(3), 1-24. doi: [dx.doi.org/10.12658/M0658](https://doi.org/10.12658/M0658)

- Patton, M.Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ritzer, G.,Stepnisky. J. (2014). *Sosyoloji kuramları*. Ankara: De ki Yayınevi.
- Sarsmaz, M. (2018). *Monadoloji ve fenomenoloji çerçevesinde yeni bir seçenek olarak "sözcükbilim" in olanağı*(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Slattery, M. (2012). *Sosyolojide temel fikirler*. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Sofuoğlu, N. (2009). *Alfred Schutz'un fenomenolojik sosyolojisi ve din sosyolojisine uygulanabilirliği* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Swingewood, A. (2010). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Tarhan, E. D. (2014). *Franz Brentano ve Edmund Husserl'de psikolojizm sorunu*. (Yüksek Lisans Tezi), Erişim adresi: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/51886.pdf>
- Tekindal, M., Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153- 182. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1355632>
- Tezcan, M. (2013). *Sosyolojik kuramlarda eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Urry, J. (2009). *Turist bakışı*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Wallace, Ruth A., Alison W. (2004). *Çağdaş sosyoloji kuramları*. İzmir: Punto Yayınları.
- Yalçın, H. (2019). *Denetimli serbestlikten yararlanan kişilerin toplumsal uyum süreçleri*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Yeşil, İ. (2020). *Kırsalda yaşayan dul yaşlı kadınların sosyal durumları ve destek ağları üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Yıldırım, A., Şimşek H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Abstract

Purpose

Qualitative research method; The main point of view, the researcher's examination and evaluation, understanding and monitoring of a process, qualitative data collection techniques (observation, interview, and examination, etc.) Qualitative research aims to reveal what is inside the surface through research. This method, widely used in social sciences, has five different patterns. These patterns are; narrative, ethnography, theory building, case study, and phenomenology. This article aims to discuss phenomenology, one of the qualitative research designs, in detail. For this purpose, first of all, the definition and purpose of it, the stages of phenomenology analysis will be discussed. First, case studies using the phenomenology pattern have been examined by literature review.

Design and Methodology

This research is a theoretical study that deals with the phenomenology pattern. The study examined the definition of phenomenology, its purpose and the stages to be followed by the literature review. Case studies using the phenomenology pattern are included. The phenomenology pattern has been covered extensively. The points that social scientists who will use this design should pay attention to are stated.

Findings

When we make a general evaluation, we can say that phenomenology is a design that deals with a single phenomenon through in-depth interviews with people who have experienced the phenomenon, and firstly searches for the answer to the question "what is the truth?" focuses on the human phenomenon, and investigates how individuals make sense of their experiences from their perspectives. It was seen that Husserl, one of the first to reveal phenomenology, treated phenomenology as a philosophical and abstract concept. In contrast, Schutz, who brought phenomenology to sociology, dealt with it concretely. As Husserl stated, phenomenology aims to reach the essence by following an inductive path based on the shared experiences of individuals. In phenomenology, a qualitative research design, the process begins with determining the research problem, as in all scientific research. After the research problem is determined, the researcher determines whether the situation he is dealing with suits the phenomenology pattern. The purpose of the study is achieved by collecting data and evaluating and discussing the collected data. The hard part of phenomenological research is that the researcher should try to find familiar people who have experienced the same phenomenon and avoid prejudices throughout the study.

Research Limitations

This study is limited to the phenomenology design, one of the qualitative research designs. The phenomenology pattern is limited to a theoretical framework. The study is limited to phenomenology's definition, purpose, stages and some example studies.

Implications

The researcher who will research must first decide which method is suitable for the research problem. The researcher, who determines the method to be used, must first know the method he has chosen. The researcher who designs qualitative research should decide on one of the qualitative research designs suitable for the research topic. A researcher who decides to use the phenomenology design, one of the qualitative research designs, should have a good grasp of the characteristic features of phenomenology. He should carefully follow the steps in the phenomenology pattern that reveals lived experiences. The researcher should focus on the

phenomenon he is dealing with, defining the common perceptions of the participants towards this phenomenon, how they describe this phenomenon, and their experiences. In phenomenology, researchers should be aware of their point of view and move away from their previous thoughts, beliefs, and prejudices while working on the data obtained. To properly understand the essence of the phenomenon in the phenomenological study, it should reflect the statements of the participants in an unbiased manner, too. In this way, the essence of the phenomenon studied by the researcher is revealed correctly.

Studies with phenomenology, a qualitative research design, have an essential place in social sciences. It is crucial to bring studies that describe these patterns in detail to the literature about phenomenology design and other qualitative research designs.

Originality/Value

The original aspect of this study is the detailed explanation of phenomenology. For this purpose, the definition, purpose and stages of phenomenology were examined. Another unique part of the study is that it includes case studies using this research design.

Araştırmacı Katkısı: Hacer YALÇIN (%100).